

İSLAM'DA İKTİSADİ KURULUŞLAR VE
YOKSULLUKLA MÜCADELE

Editör
Munawar Iqbal

iktisat yayınları

İktisat Yayınları – 32
İktisat Politikası Dizisi – 6

Munawar Iqbal (Ed.), *İslam'da İktisadi Kuruluşlar ve Yoksullukla Mücadele*

Çeviren: Zeynep Özbek
Çeviri Editörü: Faruk Taşcı
Yayına Hazırlayan: Merve Akkuş Güvendi
Musahhih: Muhammed Aydın

Tasarımı: Seyfullah Bayram

Çeviriye Temel Alınan Metin: Iqbal, M. (Ed.) (2002). *Islamic economic institutions and elimination of poverty*, Leicester, UK: The Islamic Foundation

Baskı: Limit Ofset - Sertifika No: 28397
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sit. ZA13 Topkapı - Zeytinburnu / İstanbul
Tel: +90 216 212 567 45 35
1. Baskı: İstanbul, 2019
ISBN: 978-605-81250-9-4

© İktisat Yayınları, 2019
Bütün yayın hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

İktisat Yayınları
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok.
Güleryüz Apt. No:9 Daire:3 Kadıköy / İstanbul
Tel / Faks: +90 (216) 418 20 10
www.iktisatyayinlari.com

İktisat Yayınları Nobel Akademik Yayıncılık ve
İslam İktisadi Araştırma Merkezi'nin ortak markasıdır.

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Iqbal, Munawar (Ed.)
İslam'da İktisadi Kuruluşlar ve Yoksullukla Mücadele
1. Baskı, xxiv + 296 s., 13.5 x 21 cm
Kaynakça ve izin var.
ISBN- 978-605-81250-9-4
1.Yoksulluk 2. İslam İktisadı 3. Ribâ

İSLAM'DA İKTİSADİ KURULUŞLAR VE YOKSULLUKLA MÜCADELE

Editör

Munawar Iqbal

Çeviren

Zeynep Özbek

iktisat
yayınları

İktisat Politikası Dizisi

Bu dizide, iktisat politikasının temel mesele ve sorunları ile ilgili güncel eserlere yer verilmektedir. Dizide iktisat politikasının teori, tarihsel süreç ve uygulamalarının yanı sıra kamu politikaları, istihdam, kalkınma, gelir dağılımı eşitsizliği olmak üzere geniş bir yelpazede kitaplar yer almaktadır.

Dizide Yayınlanan Diğer Kitaplar

Abdulkader Thomas (Ed.), *İslam İktisadında Faiz*

Taha Eğri, *Mısır'da Ordu ve Ekonomi: Arap Ayaklanmalarının Ekonomi Politikası*

Mohammad Nejatullah Siddiqi, *Ekonomide Devletin Rolü: İslami Bir Bakış*

M. Umer Chapra, *Adil Bir Para Sistemine Doğru*

Mervan Selçuk, Şakir Görmüş, *Zekâtın Kurumsallaşması*

Dizide Yayınlanacak Diğer Kitaplar

Abdul Karim Bangura, *İslam ve Ekonomi-Politik Sistemler*

Zafar Iqbal, Merwyn K. Lewis, *Yönetişime İslami Bakışlar*

Monzer Kahf, *İslam İktisadında Kalkınma: Kamu Politikaları ve Sürdürülebilir Kalkınma*

Munawar Iqbal

1950 yılında Pakistan'da doğdu. Kanada'daki McMaster Üniversitesi'nden yüksek lisans derecesi aldı. 1979'da doktorasını Simon Fraser Üniversitesi'nde (Kanada) tamamladı. İslami finans, bankacılık, sigortacılık, İslami bankacılık gibi alanlarda çalışmalarını sürdüren Iqbal, *A Guide to Islamic Finance, Disturbutive Justice and Need Fulfillment in an Islamic Economy, Islamic Perspectives on Wealth Creation* (Rodney Wilson ile birlikte), *The Foundations of Islamic Banking* (Mohammed Ariff ile birlikte) gibi İslam iktisadı alanında birçok telif ve edisyon kitabı bulunmaktadır. Iqbal, hâlen Kral Abdulaziz Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışmalarına devam etmektedir.

Zeynep Özbek Sabır

Lisansını Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde, lisansüstü eğitimini ise Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde tamamladı. Roma Gregoriana Üniversitesi'nde Hristiyanlık ve mistisizm üzerine eğitim aldı. Çeşitli yayınevlerinde editör ve tercüman olarak çalıştı. Kamu ve özel kurumlarda yöneticilik yaptı ve yurtiçi ve yurtdışı sivil toplum kuruluşlarında görev aldı. İngilizce, Arapça ve İtalyanca bilmekte olup hâlen İngiltere'de yaşamaktadır.

*İslam iktisadı ve finansı alanında çalışma yapan herkese ilham kaynağı olan
Dr. Mohammad Omar Zubair'e*

İçindekiler

Önsöz	xi
Türkçe Baskı İçin Önsöz	xiii
Terimler Sözlüğü	xv
1. Giriş	1
<i>Munawar Iqbal</i>	
2. Yoksullukla Mücadele: Sorunlar ve İslamî Stratejiler	23
<i>Ismail Serageldin</i>	
3. İslamî Bakış Açısından Yoksullukla Mücadele	45
<i>Hafız Mohammad Yasin ve Sayyid Tahir</i>	
Yorumlar: <i>Zubair Hasan</i>	
4. Seküler ve İslamî STK'ların Karşılaştırmalı Analizi	105
<i>M. Kabir Hassan ve Dewan A. H. Alamgir</i>	
Yorumlar: <i>Abulhasan M. Sadeq</i>	
5. Ribânın Kaldırılması:	
Tamamen Yoksullukla Mücadeleye Adanan Bir Tedbir	179
<i>Seif El Din I. Tag El Din</i>	
Yorumlar: <i>Mabid Ali al-Jarhi</i>	
Yorumlar: <i>Abdel Rahman Yousri</i>	

6.	Tekâfûlde Risk ve Sigortalanabilir Menfaat Sorunu: Fıkhi Bir Analiz <i>Mohammad Daud Bakar</i> Yorumlar: <i>Mohammad Hashim Kamali</i> Yorumlar: <i>M. Anas Zarqa</i>	215
7.	Batı'da Kâr Amacı Gütmeyen Sektördeki Son Gelişmeler ve İslami Vakıflara Etkileri <i>Murat Çizakça</i> Yorumlar: <i>Mohamed Ahmed Sakr</i> Yorumlar: <i>Mohamed Ariff</i>	243
	Dizin	283

Önsöz

İslam iktisadının temelleri yüzyıllara uzanan İslamî ilkelere dayansa da İslam iktisadının bilimsel modern bir disiplin olarak gelişimi, 1976'da Mekke'de Cidde Kral Abdulaziz Üniversitesi'nin desteğiyle düzenlenen İlk Uluslararası İslam İktisadı Konferansı'yla başlamıştır. Ardından önde gelen bazı üniversitelerin iş birliği ile Uluslararası İslam İktisadı Derneği'nin düzenlediği uluslararası konferanslar dizisi bu disiplinin gelişmesine önemli katkılar sağlamıştır.

Bu dizideki 4. Uluslararası Konferans, 13-15 Ağustos 2000 tarihinde İngiltere Loughborough Üniversitesi'nde düzenlenmiştir. Konferansın konusu, "İslamî Finans: 21. Yüzyılda Sorunlar ve Fırsatlar" olmuştur. Konferansın önemli alt başlıklarından biri, "Yoksullukla Mücadeleye İslamî Yaklaşım" şeklindedir. Konferansta toplam 24 makale sunulmuştur. Bunlar konferans öncesi sunulan 74 makale arasından Konferans Akademik Kurulu tarafından özenle incelenerek seçilmiştir.

Konferanstan sonra İngiltere'deki Edward Elgar Publishers Konferans'ta sunulan 10 makaleyi yayımlamak istemiştir. Batılı çevrelerde bu disiplini tanıtmak amacıyla konferansın Yönetim Kurulu bu teklifi kabul etmiş böylece *İslamî Bankacılık ve Finans*:

Kâr Paylaşımı ve Riske Dayalı Yeni Bakış Açılı adıyla bir cilt yayımlanmıştır. Ancak konferansın tam kaydının uygun bir yayıncı tarafından yayınlanması gerektiği düşünülmüştür. İslam iktisadi ve finansı alanında hiç şüphesiz en önde gelen yayıncılardan biri olan İngiltere'deki Islamic Foundation bu amaç için seçilmiştir.

Konferansın çıktıları iki cilt hâlinde yayımlandı. Edward Elgar Publishers tarafından yayımlanan 10 makalenin özetleri dâhil 24 makale bu ciltlere dâhil edildi. *İslamî Bankacılık ve Finans: Teori ve Pratikte Mevcut Gelişmeler* başlıklı 1. ciltte 10 özet, 8 tam makale, konferans bildirisi ve konferans konuşmaları yer aldı. Bu elinizdeki ciltte ise konferansın alt konusu ile ilgili 6 makale bulunmaktadır. Makalelerde birçok Arapça terim kullanıldığından her ciltte okurların faydalanması için iki cilt için kümülatif bir sözlük yer aldı.

Bu ciltlerin hazırlanmasında pek çok kişi yer aldı. Akademik Kurul Başkanı Dr. M. Anas Zarqa ve Cidde merkezli İslamî Araştırma ve Eğitim Enstitüsü (IRTI) Direktörü Dr. Mabid Ali al-Jarhi süreç boyunca beni yönlendirdi. IRTI araştırma danışmanı Dr. M. Umer Chapra çok faydalı tavsiyelerde bulundu. Jaleel Asghar ve Shaikh Amanul Hoque yazım ve imlayla ilgili kıymetli yardımlarda bulundular ve makalelerdeki tarzların tutarlılığı ve doğruluğunu sağlamak için müsveddeleri kontrol ettiler. Hepsine müteşekkirim. Ayrıca ciltlerin yetkin dil denetimi için Dr. Susanne Thackray'e teşekkür ederim. İngiltere İslamic Foundation Genel Direktörü Dr. Manazir Ahsan'a ve ciltleri basım için hazırlayan ve profesyonel standartları karşılmasını sağlayan meslektaşlarına da teşekkür borçluyum.

Dr. Munawar Iqbal
İslamî Bankacılık ve Finans Bölümü Başkanı
İslam Araştırma ve Eğitim Enstitüsü
İslam Kalkınma Bankası

Türkçe Baskı İçin Önsöz

Yoksullukla mücadele insanlığı uzun zamandır meşgul eden bir meseledir. Yoksullukla mücadele için farklı sistemler tarafından farklı yaklaşımlar önerilmektedir. Soğuk Savaş yılları boyunca kapitalist serbest piyasa ve sosyalist merkezi planlama yaklaşımları yoksullukla ilgili akademik tartışmalara hâkim olan iki paradigmayı teşkil etmiştir. Ancak son 25 yılda Birleşmiş Milletler, BM Kalkınma Programı ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlar ve çok uluslu bölgesel kalkınma bankalarının neredeyse tamamı tarafından izlenen küresel bir yaklaşım vardır. Dünya Bankası 1990'dan bu yana küresel yoksulluğu azaltmada sözde önemli bir başarı sağlamıştır. Yoksulluk tahminlerinde yanlış kriterlere dayandığı için ne yazık ki bu iddialar hatalıdır. Günlük 'x' dolar yaklaşımı çok sık bir yoksulluk görüşüdür ve Batılı ülkeler de dahil pek çok ilim adamı tarafından eleştirilmektedir.

Bu minvalde, yoksulluk, bilhassa dünyanın belli bölgelerinde hâlen önemli bir mesele olarak durmaktadır. Malesef dünyanın bu bölgeleri büyük oranda Müslüman nüfusa ev sahipliği yapmaktadır. Bu nedenle bu kitaba katkıda bulunanlar da dahil olmak üzere pek çok Müslüman iktisatçı yoksulluğun tek boyutlu bir olay olmadığı gerçeğine dikkat çekmektedir. Geleneksel

eserlerde GSYİH'lilik ve 'damlama' yaklaşımları yoksullukla mücadelenin dayanak noktası olmuştur. Bunlar yoksulluğu azaltmada temel mekanizma olarak ekonomik büyümeye (pasta büyüdükçe yoksulların payı artar) dayanmaktadır. Dağılımsal meseleler lafta desteklenmiş ve dikkati dünyadaki yoksulluk ve eşitsizliğin esas sebeplerinden uzaklaştırmıştır.

İslam'ın yoksulluk ve bununla mücadele için kendine ait görüşleri vardır. Kalkınma hedefleri gözardı edilmemekle birlikte gelirin adil dağılımı temel gayedir. Esasında kalkınma politikaları, İslam'daki ribâ yasağı ışığında toplumda kredi dağılımı ve diğer İslami değerlerin tamamı, kapsamlı ve adil büyüme sağlanacak şekilde birbirine bağlıdır. İlk bölümdeki Şekil 1 'Büyüme Dinamikleri', İslam'daki bütüncül yaklaşımı özetlemektedir. Kitaptaki diğer bölümler yoksullukla mücadeleye yönelik İslami yaklaşımın bir çok teorik ve kurumsal boyutunu açıklamaktadır.

İKAM'a bu mütevazı çalışmayı Türkçeye kazandırdığı için teşekkür ederim. Yoksulluğun kaldırılmasında en önemli kurumlardan biri olan vakıfların Osmanlı İmparatorluğu'nda uzun bir tarihi olduğunu, dolayısıyla bu eserin İKAM tarafından yayımlanmasının çok yerinde olduğunu belirtmek gerekir.

Dr. Munawar Iqbal